

Мельник В. І.
Уляницька М. В.

Київській університет імені Бориса Грінченка

СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ ЧАРІВНОЇ КАЗКИ

Чарівна казка є особливим різновидом жанру казки, який посідає провідне місце у таксономії казкового епосу. Термін «чарівна казка» у французькій мові визначається словосполученням *conte de fées*, що означає «казка про фей», у англійській - *fairytale*, що відповідає еквіваленту французької. Проте, англломовний та франкомовний еквівалент «казка про фей» (*conte de fées, fairytale*) є умовним, оскільки не завжди має на увазі вигадану розповідь саме з наявністю таких міфічних істот як феї (ельфи).

Трактування чарівної казки не можна зводити лише як до фантастичної розповіді про вигадані події, орієнтуючись та акцентуючи увагу на елемент «чарівного». З огляду на наукові дослідження в галузі фольклористики, зокрема російського вченого В. Я. Проппа, чарівні казки слід виокремлювати не стільки за ознакою «чарівності», скільки за досить чіткою композицією та структурними ознаками [1].

За В. Я. Проппом, структура чарівної казки визначається системою персонажів та функціями, які вони виконують. Щодо типології персонажів, то вчений виділив сім типів дійових осіб за їх функціями, а саме : 1) антагоніст (персонаж, що шкодить); 2) дарувальник; 3) чарівний помічник; 4) викрадений герой (предмет); 5) відправник 6) герой (протагоніст); 7) хибний герой. Персонажі є змінними. Проте, функції всього 31, як зазначає вчений, є незмінними [1].

За своєю композицією чарівна казка охоплює зачин, основну дію та кінцівку. У чарівній казці звичайно є головний герой, навколо якого відбуваються події. Зачин чарівної казки зазвичай починається з певного несподіваного рішення, яке приймає головний герой. Причинами виходу з дому можуть стати власне бажання

героя до пошуку щасливої долі : англ. казка : «A lad named Jack ... made up his mind to run away and seek his fortune in the wide world». [4]; франц. казка : «Or, il y avait un jeune homme, appelé Fortuné, qui s'en allait chercher fortune». [2].

Іншою причиною вирушення героя з дому може стати скрутне становище. Так, у французькій казці «Les Trois Charpentiers» сини вирушають на заробітки, щоб якось прогодувати свою матір : «Il était une fois une veuve qui avait trois fils, tous les trois charpentiers. Ceux-ci, voyant qu'ils ne gagnaient pas assez dans leur pays pour nourrir leur mère» [2].

У англійській казці стимулом для вирушення героя в путь може стати бажання отримати нагороду : «One day Jack happened to be at the town-hall when the magistrates were sitting in council about the Giant. He asked : «What reward will be given to the man who kills Cormoran?» «The giant's treasure» they said, «will be the reward.» Quoth Jack : «Then let me undertake it»» [4].

Основна дія чарівної казки починається з моменту, коли герой потрапляє у «чужий світ», де може опинитися один на один зі злом, в ролі якого виступає антагоніст, який намагається протидіяти і якого протагоніст має перемогти. Англійським казкам притаманні наступні негативні герої : giants (гіганти), pixies (злі ельфи), w itches (відьми), jealous stepmothers (зздрісні мачухи) і т.д.

Так, у англійській казці «Jack The Giant-Killer» злим героєм виступає міфічна істота - велетень, якого боїться усе місто : «In those days the Mount of Cornwall was kept by a huge giant named Cormoran. He was eighteen feet in height and about three yards round the waist, of a fierce and grim countenance, the terror of all the neighbouring towns and villages» [4].

У французьких казках негативними героями виступають міфічні істоти : l'ogre (людоджер), le géant (велетень), la méchante fée (зла фея), la bête a sept têtes (семиголовий звір) і т. д. Так, у французькій казці «La Belle et la Bête» зла фея прирекла головного героя залишатися у подобі звіра, поки красива дівчина погодиться з ним одружитися, і фея заборонила йому показувати розум : «Une méchante fée m'avait condamné à rester sous cette figure jusqu'à ce qu'une belle fille consentît à m'épouser, et elle m'avait défendu de faire paraître mon esprit» [3].

У кінці казки злий персонаж, як правило, отримує належне покарання та зникає. У англійській казці злого персонажа - велетня перемагає простий, парубок Джек відрубуючи йому голову : «Then the giant stooping to take up his club. Jack at one blow cut off his head» [4]. У французькій казці «L'Oiseau Vert» людоджер помирає від магії дочки, яка рятує юнака і тікаючи з ним від батька-людоджера, перетворюється на карпа, а юнака перетворює на річку, в якій тоне людоджер, намагаючись зловити рибу, (свою дочку) : «Elle se changea en carpe, et changea le jeune homme en tivière. Lorsque l'ogre arriva, il voulut prendre la carpe, mais il fit

le plongeon et se noya» [2].

Проте, герой не залишається у біді. У чарівній казці боротися зі злом допомагають представники, які знаходяться на стороні добра. Як у англійській, так і у французькій казці головному герою на шляху зустрічається чарівний помічник, який виступає або у ролі порадника, або дарувальника, який у винагороду за доброту дає магічний засіб чи річ, яка допомагає протагоністу впоратися з нелегким завданням чи перемогти супротивника.

У англійській казці «Three Heads of the Well» на шляху головна героїня зустрічає старого чоловіка (old man), який виступає як порадник-координатор, даючи поради, що і як їй треба робити на своєму шляху, а також як дарувальник. даючи їй чарівну паличку, за допомогою якої вона долає перешкоду : «... 'take this wand in your hand, strike it three-times, and say, 'Pray, hedge, let me come through', and it will open immediately...» [4]. Зазвичай у англійських казках чарівні помічники виступають у ролі добрих мудрих людей-старців, які за доброту винагороджують; а за непослух та злу вдачу карають.

У чарівних казках помічниками можуть виступати міфічні істоти. Добрі феї є найтипівішими персонажами чарівних казок і однаково зустрічаються у англійській та французькій казці. У французькій казці «Jean de l'Ours» Молодому юнакові зустрічається добра фея, яка вказує вибрати стежку, яка приведе його до замку : «la fée se présenta encore à lui et lui dit : «Si tu veux sortir d'ici, prends ce sentier qui conduit au château d'en haut...» [2]. Чарівними помічниками іноді виступають тварини. Найтипівішими у французькій казці виступають теля, ягня, кішка, лис, вовк, а у англійській - жаба, кіт, бик, собака, коза.

Кінець казки увінчується для героя щасливим фіналом та досягненням бажаного : врятування коханої людини, одержання винагороду, щасливе одруження та ін. У французькій казці «Jean de l'Ours», герой Жан за визволення принцес має за можливість вибрати за дружину одну з принцес, дочок короля : «Le roi le salua, et. après force compliments, force remerciements, il lui dit de choisir pour femme celle de ses trois filles qui lui plairait le plus» [2]. У англійській казці «Molly Whuppie», дівчина, виконавши завдання від короля викрасти обручку у велетня, виходить заміж за принца : «Molly took the ring to the king, and she was married to his youngest son, and she never saw the giant again» [4].

Отже, французька і англійська чарівна казка є жанровим різновидом казкового епосу, який визначається не стільки наявністю феномену «чарівного», скільки чітко окресленою структурою, яка включає систему персонажів та прогнозованих незмінних функцій, які вони виконують. Персонажі французької та англійської чарівної казки мають відмінні риси. Варіативна складова простежується в образах чарівних помічників - тварин, серед яких найтипівішими для французької є теля, ягня, кішка, лис, вовк, а для англійської - жаба, кіт, бик, собака,

коза. Чарівна казка має притаманну їй композиційну будову і яскраво виражену колізію, в основі якої лежить протиборство між добром та злом.

Література

1. Пропп В. Я. Морфология сказки / В. Я. Пропп. - Изд 2-е. - М. : Наука, ; 1969, 168 с.
2. Contes populaires de Lorraine comparés avec les ... - Internet Archive <https://archive.org/details/ccontespopulairesOcosq>
3. Contes de Jeanne-Marie Leprince de Beaumont [E-resource] Mode of access : <http://www.lire-des-livres.com/tag/jeanne-marie-leprince-de-beaumont/>
4. English Fairy Tales by Joseph Jacobs. [E-resource] - Mode of access : <http://www.sacred-texts.com/neu/eng/eft/>